

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ІНКЛЮЗІЇ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

Кучина К.О., Ткаченко А.В.

Україна, м. Мелітополь, Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

На сучасному етапі в нашій країні впровадження інклюзивного навчання офіційно визнано як напрям розвитку освіти, що потребує дослідження його організації на всіх рівнях безперервної освіти. Зміна світоглядних позицій відображається в документах, в яких задекларовані основні принципи формування політики щодо осіб з особливими потребами. Так, у 2008 р. на 48 Міжнародній конференції ЮНЕСКО зазначалося, що інклюзивне навчання відіграє важливу роль у досягненні гуманітарного, соціального та економічного розвитку. Основним завданням інклюзії в освіті є ліквідація соціальної ізоляції (виключення).

Термін «інклюзивна освіта» вперше використано у Саламанкській декларації про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами. Цей документ став першим міжнародним документом, який підкреслив необхідність проведення освітніх реформ у напрямі інклюзивної освіти. В Програмі дій стосовно осіб з особливими потребами, прийнятій на Саламанкській конференції, рекомендується залучення фахівців з особливими потребами до навчання, розробка програми пільгового забезпечення доступу до освіти дорослих з особливими потребами: «повинні бути розроблені спеціальні курси, які б відповідали потребам та вимогам різних груп дорослих людей з вадами» [5].

Для України інклюзивна освіта є педагогічною інновацією, вимогою часу, а з моменту ратифікації Конвенції ООН про права інвалідів – одним із міжнародних зобов'язань держави. Проте, у законодавстві України наявне протиріччя між задекларованим правом на рівний доступ до всіх ланок освіти для всіх людей та недостатньою можливістю його реалізувати через відсутність

умов для інклюзивної форми надання освіти. Крім того, відсутні механізми впровадження інклюзії, а заходи, передбачені в окремих документах, слугують лише добрими намірами і не спираються на законодавче підґрунтя. На сьогоднішній день в Україні певним чином запроваджуються інновації інклюзії в систему формальної освіти, а залученість дорослих людей з інвалідністю до програм неформальної освіти практично відсутня.

Розуміння інклюзії містить декілька ключових аспектів. По-перше, це концепція, яка реалізує соціальну модель розуміння інвалідності, згідно з якою інвалідність, як поняття, є результатом взаємодії між людьми, що мають порушення здоров'я, і бар'єрами, що існують у зовнішньому середовищі і заважають їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Соціальна модель розуміння інвалідності стала альтернативою медичній моделі розуміння інвалідності, яка в першу чергу була спрямована на корекцію розвитку осіб з особливостями психофізичного розвитку чи осіб з особливими потребами. Інклюзія як освітня концепція постійно розвивається, і є важливою для формування політики й стратегій, спрямованих на усунення причин і наслідків дискримінації, нерівності та виключення. Основним принципом реалізації концепції є принцип участі, що має на меті залучати осіб з інвалідністю до життя суспільства і до процесу прийняття рішень, заохочувати їх активну позицію [4].

По-друге, інклюзія – це процес, спрямований на неперервний пошук ефективних способів врахування питання багатоманітності. По-третє, це діяльність, спрямована на виявлення й усунення бар'єрів. По-четверте, це освітня технологія, яка уможлиблює заходи для забезпечення присутності, участі та досягнень кожного за умови підвищеної уваги, небайдужості та морального обов'язку.

Керуючись засадничими принципами соціальної моделі розуміння інвалідності та останніми документами Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України у сфері інклюзивного навчання, пропонується до використання термін «діти (учні) з особливими освітніми

потребами». Даний термін — special education needs (SEN) — також широко використовується країнами-членами Організації економічного розвитку та співпраці й ураховує дітей, які мають труднощі в навчанні, що пов'язані з порушеннями психофізичного розвитку, та дітей із соціально вразливих груп. Важливим для розуміння інклюзії в освіті є інструмент моніторингу «Індекс інклюзії», розроблений у 2006 р. британськими вченими М. Ейнскоу та Т. Бутом, за участю британських педагогів, батьків, працівників управлінь освіти, вчених, представників громадських організацій і людей з інвалідністю. «Індекс інклюзії» перекладений на 34 мови і використовується у 15 країнах світу. У 2011 році «Індекс інклюзії» був перекладений на українську мову і схвалений для використання у формальних навчальних закладах України [2].

Для вирішення завдань розширення доступності освітніх та просвітницьких ініціатив ми спираємось на рекомендації щодо інклюзивного підходу. Хоч даний підхід в освіті відомий вже більше двадцяти років, найбільшою мірою він використовується лише в формальній освіті. Таке вузьке розуміння інклюзії не призводить до бажаних результатів належного включення всіх людей з інвалідністю в життя суспільства. Тому ми пропонуємо сприймати інклюзію в ширшому розумінні – як процес збільшення можливостей участі людини з інвалідністю в неформальній освіті, а також як процес зниження ступеня її ізоляції. Ми переконані, що необхідно реалізувати конкретні дії щодо впровадження успішного світового досвіду включення людей з інвалідністю у неформальну освіту і в Україні, що сприятиме формуванню громадянського суспільства і його складових.

Першочерговим механізмом для імплементації інклюзивного підходу в освіту дорослих України є створення спеціальних умов для навчання – дотримання принципу доступності, що має на меті усунення перешкод, які заважають людям з інвалідністю користуватися своїми правами і є ключовим фактором для їх участі людей в житті суспільства. Для профілактики ускладнень здоров'я і для підвищення працездатності обов'язковим є

дотримання правил ергономіки, щодо поєднання різноманітності видів діяльності, ергономії руху, ергономічного оформлення робочого місця тощо [1].

Необхідним є подальше вирішення питань: сприяння рівному доступу до інклюзивної освіти дорослих за допомогою інформаційної та просвітницької роботи в суспільстві; забезпечення прогнозування щодо виявлення здібностей на нахилів на стадії профорієнтації молоді з вадами здоров'я, особливо, на початку дорослого життя; прийняття комплексного підходу з використанням механізму визначення зацікавлених сторін і обов'язків держави в рамках партнерства з організаціями громадянського суспільства, провайдерами освітніх послуг у сфері формальної та неформальної освіти дорослих.

Впровадження інклюзивного підходу в освіті дорослих не скасовує попередніх напрацювань науковців з соціалізації та інтеграції, а доповнюється і конкретизується основними принципами освіти дорослих: визнання права на освіту як одного із провідних фундаментальних прав людини у будь-якому віці; забезпечення освітніх потреб як суспільства загалом, так і окремого громадянина; урахування особливостей культурно-освітніх потреб різних категорій дорослого населення; доступність, безперервність і наступність освіти; взаємодія і партнерство державних органів, недержавних і громадських організацій у забезпеченні розвитку освіти дорослих [3].

Останнім часом в Україні дещо активізувалася робота, спрямована на інтеграцію людей з інвалідністю у суспільство, забезпечення умов для здобуття ними освіти, фахової підготовки відповідно до їхніх потреб і можливостей. Подальшого упровадження потребує міжнародна практика, яка надає людям з особливими потребами широкий вибір доступних форм здобуття освіти: індивідуальну, дистанційну, екстернатну, «школи консультаційних класів», «школи другого шансу», «вечірні школи», а також «включені» («інклюзивні») форми навчання. Спеціальної уваги потребує професійна підготовка та перепідготовка дорослих з особливими потребами.

Отже, в умовах економічної нестабільності, кризового стану гуманітарної сфери, люди з інвалідністю виявилися однією з найбільш соціально

незахищених верств населення. Зусилля відповідних державних органів, які займаються проблемами інвалідів, громадських, благодійних організацій, мають бути спрямовані на створення сприятливих педагогічних, психологічних, медичних, соціально-економічних, організаційно-правових умов і гарантій для реалізації прав інвалідів на здобуття освіти відповідно до психічних та фізичних можливостей особистості.

Дослідження даної теми виконується відповідно до тематичного плану наукових досліджень Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (проект прикладного дослідження за рахунок видатків Державного бюджету “Розробка Концепції регіону, що навчається, як підґрунтя ефективної регіональної освітньої політики (на прикладі Запорізької області)”).

Література:

1. Ергономіка. Навчально-методичний посібник / Гервас Ольга Геннадіївна. – Умань: видавничо-поліграфічний центр «Візаві». – 2011. – 130с.
2. Індекс інклюзії [Електронний ресурс] :Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». – Режим доступу: http://ussf.kiev.ua/ie_index_inclusion/
3. Концепція освіти дорослих в Україні / Укл.: Лук'янова Л.Б. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2011. – 24 с.
4. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми “Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів та розвитку системи реабілітації інвалідів” на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 березня 2011 р. № 245-р. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=244174983>
5. Саламанкская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, приняты Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. – Саламанка. Испания, 7 – 10 июня 1994 г. – К., 2000. – 21 с.